

Németh Norbert: A buddhizmus eszméi

Könyvbemutató A Tan Kapuján

A beszélgetés felvétele 2022. április 13-án készült

A videó linkje: <https://www.youtube.com/watch?v=XdlseXpxoAc>

A szövegátírat kísérleti jelleggel, gépi alkalmazással készült.

Lapat Dániel: Köszöntjük a néző és hallgató lényeket. A Buddhizmus eszméi című könyv szerzője dr. Németh Norbert. Üdvözöllek, szervusz!

Németh Norbert: Szervusz! Sok szeretettel köszöntöm az érdeklődőket az online világban és itt a helyszínen.

LD: Így van. Szóval erről a könyvről van szó, aminek a bemutatóján vagyunk éppen. Üdvözlünk mindenkit itt, a Tan Kapuja Buddhista Főiskola szertartástermében, az egyház Youtube csatornáján, élőben utólag a Buddha FM hallgatóit, szóval rengetegféleképpen lehet csatlakozni ehhez a beszélgetéshez. Lehet, hogy valami misztikus, titkos módon is tudnak csatlakozni, de nekik ez a könyv lehet, hogy már nem is szól, hogyha ők másképp csatlakoztak hozzánk. A Tan Kapuja Kiadónak ez a Tan Kapuja Tanítói sorozatban a második kötete, második könyve, Dr. Németh Norbert a Tan Kapuja Buddhista Főiskola adjunktusa. 1991-ben ebben az intézményben az első évfolyamba jártál. Jó sokára, egy kicsit később a mesterszakot, majd utána pedig egy Phd fokozatot szereztél. És ez a könyv, A buddhizmus eszméi tulajdonképpen egy picit át is fogja azt a fajta struktúrát, tanmenetet, amit a Tan Kapuja Buddhista Főiskola kínál a hallgatóknak. Erről is egy kicsit később beszélgetünk, de kezdjük a legvégén a könyvet. Mert minden könyvet a végén kezdünk, nem? Van benne egy függelék, amit, ha jól tudom még nem nagyon olvastak, hallottak, hallhattak az olvasók. Miért került bele ez a függelék? Mi ez a megjegyzés a könyv végén?

NN: Gyakorlatilag ez egy tanulmány ugye, amivel záródik ez a kötet, és korábbi kiadásában ennek a kötetnek egy másik függelék volt, és lényegében ezt a függeléket amiatt választottam, hogy ez az orientációm is kifejezi. Ez a közvetlen módszerről szól ez a tanulmány, és az a módszer, ami számomra úgy jelenik meg, mint ami leginkább talán hozza a buddhizmusnak a felébredés ideáját, és éppen amiatt került ide ebbe a kötetbe, hogy ezt is mintegy ilyen határozottabban kifejezésre tudjam ezzel juttatni. Illetve volt egy technikai oka is a korábbi kötethez képest, hogy ott jogdíjakkal kellett annak idején foglalkoznunk, és ez a jogdíj ez tulajdonképpen lejárt, és emiatt aztán volt egy ilyen praktikus ötlet, hogy akkor egy saját tanulmány kerüljön oda, mert ott az egy fordítása volt egy híres-neves tibeti szerzőnek.

LD: Egy mondatot hagy olvassak föl ebből a függelékből. „Ha a teljesség iránti vágy valóban mélyről fakad, a karrier sikerek, az életvezetési gondok megoldása, közérzet, hangulat javulása csupán töredékes eredményt jelenthetnek.” Ez abszolút úgy hangzik, minthogyha nem is buddhizmusról beszélnének, hanem valami életvezetési tanácsról. Nyilván ez nagyjából azért magyarázza, hogy miért fontos egy ilyen típusú kötet, de nagyon sokszor hangsúlyozod ezeket az észrevételeket, ezeket a mondatokat, hogy azért itt így nem konkrétan egy vallásról van szó, és nem is csak azért fontos ez a könyv, mert hogy most a buddhizmusról, ilyen

vallástörténeti szempontból beszéljünk.

NN: Igen, maga a buddhizmus, legalábbis számomra, meg egy kicsit ahogy megjelenik a nyugati emberek számára, illetőleg akár Magyarországon is, szerintem egy lehetőség arra, hogy az általános céljainkat, akár az emberi célokat, vagy a teljesség iránti törekvéseinket tudjuk valamilyen úton vagy valamilyen módszerben elképzelni. Ebből adódóan annál sokkal általánosabb a buddhizmusnak a lehetősége, hogy egy vallásként tekintsünk rá, vagy pusztán filozófiaként. És a buddhizmusnak van egy olyan megfogalmazott célja is, hogy ha valaki ezen az úton elkezd járni, akkor az összes területére az életének kicsit bevezesse ezeket az elveket. A könyv tulajdonképpen erre próbál valamilyen mintát nyújtani.

LD: Az elején egy picit említettem a tanulmányaidat, most anélkül, hogy amennyire engeded, betekintést kaphatunk a személyes motivációd, a személyes szál mögé, mert hogy én úgy tudom, hogy ennek a könyvnek a megírása, ez a tanulmány, ez azért úgy végigkísérte a te életedet, tanulmányaidat, tudományos munkádat. Mikor kezdted el ezzel a témával foglalkozni? Mikor kezdted el megszerezni a buddhizmust?

NN: Igen, ez mindannyiunknak bizonyára egy hosszabb történet. Nálam a történetet kicsit lerövidítve úgy lehetne mondani, hogy ahogy kiléptem a kamaszkor világából, bár már a kamaszkorban is megvolt ez a törekvés. Úgy mondanám, hogy az alapkérdésekre kerestem a válaszokat, és akkor különféle hagyományokhoz fordultam, és valahogy mindig az egyéb hagyományoknál volt egy picit olyan helyzet, hogy valamilyen oknál fogva úgy szinte elakadtam. Például foglalkoztam egy ideig a hinduizmussal, hogy esetleg az lenne az a hagyomány, amibe próbálok úgy akár szinte beágyazódni, ha nem is hinduként, de külföldiként, aki nagyon megismeri ennek a hagyománynak a világát, és valahogy úgy éreztem, hogy egyszerűen nem igazodok el benne, tehát olyan, mintha beúsznék egy nagy óceánba és ott próbálnék irányokat találni, de valahogy nekem nem jöttek ezek az irányok. Emlékszem, megrendeltem - ez a '90-es évek -, tíz könyvet, elkezdtem őket olvasni, de valahogy nem jutottam úgy a koncepció végére, és amikor a buddhizmussal kezdtem foglalkozni, tehát több körben, ugye a '90-es évek elején, és a '90-es évek második felében, akkor, amikor újból elkezdtem foglalkozni a buddhizmussal, kifejezetten olyan célzattal, hogy találjak magamnak egy ösvényt, egy lehetőséget, egy módszert is, akkor egész egyszerűen az volt a tapasztalatom, hogy mint vajban a kés. Tehát kialakult egy struktúra, szépen lassan rétegződött bennem ez a tudás. Emlékeztem a '90-es évek legelejéről, meg Mireisz Lacinak arra a gondolatára, ugye Mireisz László, a Tan Kapuja Buddhista Egyháznak a vezetője. Egy előadáson említette Laci, hogy olyan a buddhizmus, mint egy épület. Tehát egy olyan épület, aminek vannak alapjai, szintjei, oldalfalai, tetőszerkezete, és így érdemes a buddhizmushoz hozzáfogni, és akkor elkezdtem a buddhizmussal foglalkozni, már módszeresen, kilencvenes évek végén, és egyszerűen valahogy ez az épület ez úgy felépült bennem.

LD: Egy épület, mondjuk, mint a sztúpa például.

NN: Például sztúpa. Vagy akár egy nem tudom, egy társasház, vagy valami ilyesmi.

LD: Oké, egy pár mondatban azt is említettem, és ezt személyes tapasztalatból is tudom, hogy ebből tanulni is érdemes ebből a könyvből. Egy kurzus is tartozik hasonló címmel, hasonló tagoltsággal ehhez a tanulmányhoz a főiskolán. De azért mégiscsak, amikor először ránéztem, egy kicsit elolvassa az ember ugye a hozzáfűzött ajánlót. Most akkor egy tankönyvről

beszélünk, vagy valamiféle ilyen ismeretterjesztő könyvről, merthogy azért mégsem tételek szerepelnek benne, meg kérdések és feladatok?

NN: Hát, amikor elkezdtem ezt a könyvet, hát persze nem úgy kezdődött el, hogy majd lesz belőle egy könyv, hanem tanulmányok formájában elkezdtem a témát feldolgozni, akkor az volt az egyik megfogalmazott célom, hogy a buddhizmusról kapjunk egy átfogó képet. Nagyon érdekes volt a '90-es évek eleje Magyarországon, amikor volt a rendszerváltozás, akkor, akik ismerték a buddhizmust, sokszor úgy éreztem, hogy mindenki hozza a saját maga buddhizmusát, és ami teljesen rendben volt, meg nem szabad elfelejtenünk, nem volt még ugye internet, tehát hiányosan lehetett hozzájutni a forrásokhoz. Ez egy nagyon gazdag világ volt a magyar buddhizmus szerintem akkoriban is. Sok érdekes előadóval, vagy néhány érdekes előadóval mindenképpen, akik a főiskolát is létrehozták, csak volt egy olyan hiányérzet bennem, hogy meg akartam nézni, hogy a buddhizmus valójában mit is tanít és módszeresen. És éppen ezért ez a könyv is azért módszeresen építi fel a stúdiumot. Tehát pont az a célja, hogy aki meg akarja ismerni a buddhizmust, kicsit úgy, hogy az elejétől kezdődően, akkor adjon vagy kapjon egy képet erről. És akkor tematikusan végigmegy a fő buddhista irányzatokon, tényleg azoknak a főbb eszméjét bemutatja, azzal a céllal, hogyha valaki esetleg tanulni akarja ezt, vagy itt a főiskolán jegyzetként akarja használni, akkor kapjon egy átfogó képet, legyenek benne információk, és adott esetben egy szóbeli beszámolón pedig ez visszakerdezhető legyen, de hát ugye nem ez a cél.

LD: Talán vannak, akik a nyílt nap miatt néznek minket, ez a záróeseménye a Tan Kapuja Buddhista Főiskola nyílt napjának. Szóval, ha ők ebbe belenéznek most, elkezdik olvasgatni, akkor nekik mennyire kell, hogy ez érthető legyen, mennyire kell, hogy őket ez megragadja. Itt-ott-amott hozzáfűzöd kommentárként, hogy azért alapvető buddhista fogalmakat nem árt, hogyha ismer az ember, amikor ezt a könyvet elkezdni olvasni. Nem lehet anélkül megérteni?

NN: Hát ez egy jó kérdés, mert ugye én nagyon szubjektíven látom, mert nekem olvasmányos, de hát már hallottam mindenféle véleményt róla. Tehát nekem ezek kicsit kézenfekvő dolgok ugye. A könyv az úgy alakult különben, hogy tényleg nagyon sok könyvet áttanulmányoztam, előadásokat hallgattam végig, és akkor abból kialakuljon valami, valami számomra lényegi, vagy releváns, vagy esszenciális, hogyha ilyen nagyon külföldi kifejezésekkel akarjuk leírni. De szerintem alapvetően, aki érdeklődik távol-keleti hagyományok iránt, alapfogalmakkal, filozófiai teológiai alapfogalmakkal tisztában van, akkor meg tudja érteni. Kérdés az, hogy ez az értés, ez a szintje, ez hol van. Tehát én ugye ebből évről-évre tartom ezt. Van egy kurzus, tehát ugye a főiskolán is ebből, és újabb és újabb mélységeket tudok találni benne, mert ugye tömény. Ugyanakkor, az kétségtelen, hogy töményen van megfogalmazva, és szoktam is néha mondani a hallgatóknak, hogyha olyan részhez érünk az időkorlát miatt is, hogy most ez az óra olyan lesz, mintha valaki venne egy pohár abszintot, tehát mert annyira tömény lesz, tehát ilyen 70-80 százalékos, tehát emésztetni kell. És hát ez picit az időkorlát miatt, és a lehetőségek miatt is, tehát vannak benne kétségtelen tömény részek.

LD: Senkit nem akartam eltántorítani ezzel, hogy érthető vagy nem érthető, de ez alapvetően igaz általában a buddhista irodalomra, szakkönyvekre, hogy nem egyszer kell átolvasni. Tehát szerintem ez azért egy ilyen témára is igaz, egy egész eszmetörténetet, eszmerendszert azért talán nem egyszer kell átolvasni, hogy az ember megértse.

NN: Igen, meg ez a könyv azért említetted ezt a szót, hogy ismeretterjesztő. Én azt gondolom, hogy az ismeretterjesztésbe nem nagyon fér be abban az értelemben, hogy a buddhizmusnak van egy eszmerendszere, és ezt az eszmerendszert inkább akarja bemutatni, semmint nagyon közérthető módon ezeket a fogalmakat prezentálni. Van benne ugye egy fogalomtár tulajdonképpen a végén, hogy hol lehet őket megtalálni a könyvben, és ez azt a célt szolgálja, hogy aki érdeklődik egyes fogalmak iránt, az egy könyvben is fel tudja keresni több helyen, hogyha megtalálható, és akkor adott esetben más szakmunkákban is meg tudja ezt nézni. Tehát egy kicsit ilyen szempontból azért ez a munka, úgy mondanám, hogy sűrű. Hát, remélem, hogy nem riasztok el vele mindenkit.

LD: Azt mondtad, sok visszajelzést kaptál, ilyen is, olyat is. Miket?

NN: Hát volt az egyik ismerősöm, akinek nincs ilyen érdeklődése különösebben, hogy filozófiával foglalkozna. Éppen érdekes volt, hogy amikor a könyvnek az elődje, ugye ez egy második kiadása elkészült, akkor ő is írt épp egy könyvet, de ő valami drámát írt, tehát egészen mást, és akkor kicseréltük egymással ezeket a könyveket. És akkor utána eltelt két hét, és akkor próbáltuk megosztani, hogy kinek milyen élményei vannak. Nekem szórakoztató volt, és kérdeztem, hogy neked milyen volt, és mondta, hogy hát azért tudna mesélni, mert ugye semmi alapja nem volt. És ennek például az volt a véleménye, hogy számára nagyon változott az egyes fejezeteknek a hangulata. Tehát a tantrikus hagyomány azt mondta, hogy ez számára ez tök olvasmányos volt, és akkor volt esetleg egy filozófiai rész az elején, az meg ott kapkodta a fejét, meg mondta, hogy volt, amikor csak úgy olvasta, olvasta, de nem értette. Tehát az is benne volt, úgyhogy például volt egy ilyen visszajelzés is.

LD: Akkor nézzük meg konkrétan, mi az, ami neki olvasmányos volt, és mi az, amit nem értett. Egy kicsit a felosztásáról, a tagolásáról beszéljünk, mert hat fejezet van megszámozva, de azért alapvetően, ha átnézzük, ez három nagy részre, három fő részre osztható, mint ahogy a buddhista tanulmányok is egyébként, de azért azt mondd el kérlek, hogy hogyan kezdted el felosztani a témákat, mi volt a módszer ebben?

NN: Ugye hagyományosan a buddhizmusnak két vagy három nagy iskolájáról szokás beszélni. Ugye a hínájána és a mahájána buddhizmus, és általában a mahájána buddhizmuson szokták kiemelni a vadzsrajána buddhizmust, vagy tantrajána a buddhizmus. Én amikor a témát próbáltam feldolgozni, nekem fontos szempont volt, hogy ne legyen egy távoli, tényleg egy ilyen nagyon távoli, távol-keleti hagyomány ez, hanem legyen egy olyan megszólíthatósága ennek a tanításnak, ami egyúttal azt is jelenti, hogy tudjuk adaptálni a saját helyzetünkre, tehát a saját életünkre, éppen a XXI. századi helyzetre. És nekem ami bevált, hogy figyelembe véve ezt a három fő irányzatot, amit említettem, inkább szemléletmódokat fejtek ki benne, vagy legalábbis úgy kezelem ezeket a nagyobb irányzatokat, mint szemléletmódokat, és végső soron ugye öt szemléletmódot határoz meg a könyv. Azért van hat fejezet, mert az egyik az összehasonlítja a két meghatározó irányzatot, a Hínájánát és a Mahájánát, főként ez a témája. Tehát lényegében szemléleti módokként próbálom bemutatni a nagyobb iskolákat és a nagyobb irányzatokat, és egy picit ugye a hármassághoz képest az ötésség árnyaltabb, tehát kétfelé bontok egyes irányzatokat, meg kiemelem a végén a közvetlen módszert. Ugye az, ami egy különleges.

LD: Ez a felosztás, hogyha elolvassa elsőre az ember a fejezetek címeit, akkor szerintem nem egyértelmű elsőre, hogy most mennyire beszélünk vallástörténetről, mennyire filozófiáról,

mennyire gyakorlati módszerekről. Buddhizmussal akar valaki foglalkozni, szerintem az valahogy megfogalmazódik benne, hogy mi is érdekli őt igazán. Van, aki történelmi szempontból, van, aki életvezetési, van aki vallási hagyományt keres. Ezt hova soroljuk? Vagy hogyan oszlanak meg ezek a témák, milyen arányban az adott fejezetben?

NN: Viszonylag kevés a történelmi rész benne, tehát nem is volt célja az, hogy mondjuk a buddhizmus történelmét bemutassa a könyv. Úgy mondanám, hogy gyakorlatilag, hogyha valaki akar a buddhizmussal foglalkozni, van egy komolyabb szándék benne, akár olyan módon, hogy el akarja kezdeni a meditációt, de lehet, hogy kicsit komolyabban akar tájékozódni a hagyományon belül, akkor ahhoz kap egy segédeszközt, hogy ezt a hagyományt át tudja tekinteni, akár egy könyv alapján, és a könyv fejezetei kapcsán pedig meg tudja találni azt a tónust, vagy azt az atmoszférát, vagy akár azt a hangulatot, ami az ő saját személyes képlete szerint valahogy úgy közel álló a buddhizmusban neki. Tehát van, aki egy picit talán analitikusabban gondolkodik, elemzőbb, van, aki egy kicsit a misztika felé hajlik, akkor megtalálja azokat az irányzatokat, és igyekeztem tényleg úgy kiemelni ezeket a szemléletmódokat, vagy azoknak az elemeit, hogy tudjon esetleg ezekkel a belső attitűdökkel is rezonálni egy picit.

LD: Melyik irányzat honnan lehet ismerős egy olyan olvasónak, aki még nem tanult a buddhizmusról? Mert azért a buddhizmus különböző irányzatai azok itt vannak velünk Magyarországon is, Nyugaton, Európában. Különböző, talán azt mondom, inkább földrajzi elhelyezkedés függő, hogy honnan érkezik hozzánk ez a benyomás, de majdhogynem mindegyik irányzat, amiről itt írtál, valamilyen formában jelen van az életünkben könyvesboltokban, nem tudom, jóga meditációs stúdiókban, előadásokon. Ezt el tudod helyezni nagyjából, hogy aki ebbe a könyvbe belenéz, akkor ezek az irányzatok honnan lehetnek ismerősek nekünk?

NN: Én azt gondolom, hogyha valaki a buddhista világot egy picit ismeri, és Magyarországon ugye reprezentálva vannak ezek az irányzatok, akkor viszonylag könnyű neki eligazodnia, tehát a korai buddhizmus, abhidharma világa, tehát a két fejezet a könyvben szól erről. Általában a nyugati világban úgy jelent meg ez a fajta buddhizmus, vagy ez az irányzat, vagy ez az iskola, amit a Théraváda képvisel az abhidarmikus bölcséletével, ami egy ilyen tiszta buddhizmus, egy ilyen eredeti buddhizmus a XX. század első felében, és általában ez a szerzetesi hagyományhoz nagyon erőteljesen kapcsolódik, és olyan területekhez, mint például Thaiföld vagy Srí Lanka. Tehát ott van ez a fajta buddhizmus, ami a Buddhának a tanításait kifejezetten a páli kánonra építi, illetőleg azokra a tanításokra, amik a hagyomány szerint közvetlenül Buddha az emberi mivoltában adta át a követői körének, az akkori tanítványoknak. Tehát ez egy viszonylag jól körülhatárolható, Magyarországon is jelenlévő buddhizmus. Talán a vipasszana módszerek kapcsolódnak ide így, ha valaki érdeklődik a buddhizmus iránt, akkor ide tudja kötni. És hát aztán vannak olyan buddhizmus irányzatok, vagy buddhista irányzatok, amik kifejezetten a mahájána buddhizmus világához tartoznak. Különösen ide a zen buddhizmus világa, ami mahájána alapokon nyugszik, és itt is Magyarországon többféle zen közösség is van, ahova el lehet menni gyakorolni, tehát ott is lehet tapasztalatokat szerezni. És aztán egy újabb nagy csoportot jelent a vadzsrajána buddhizmus, ami kifejezetten a tibeti buddhizmusnak a különféle irányzatait jelöli, és Magyarországon is sok ilyen tibeti irányzat van, gyakorló közösségek, tényleg jönnek a Távol-Keletről akár a mesterek, vagy akár magyar tanítók is vezetnek ezeket a közösségeket, tehát lehet direkt módon kapcsolatba kerülni ezekkel.

LD: Most akkor ezt el is mondtad tulajdonképpen, hogy nem is biztos, hogy ugyanazt értjük buddhizmus alatt, amikor valakivel beszélgetünk.

NN: Hát nehéz műfaj, mert ugye a buddhizmus annyira sokrétű, hogy hallottam olyan véleményt, szoktam említeni talán még az előadásokon is, hogy a buddhista irányzatokban az az egyetlen közös, hogy nincs bennünk közös, tehát annyira sokrétűek. Ez ugye megtévesztő is, mert ahogy te is említetted, hogy mennyire nevezhető vallásnak, mennyire nevezhető filozófiának, kicsit mindegyik, de így egy az egyben ráhúzni a buddhizmusra, hogy az csak és kizárólagosan vallás, azért az úgy nem működik, meg a filozófiát se lehet csak és kizárólagosan alkalmazni rá.

LD: Szerintem azért van egy dolog, ami biztosan összeköti őket. Persze, nyilván nem egy, ezt írjuk, de akkor olvasok még egy idézetet, ami szerintem ide tartozik. „A nem meditáció így nem gyakorlás nélküliséget, hanem a gyakorláson kívüliség felszámolását jelenti.” Visszatérő eleme a könyvnek a közvetlenség és a fokozat nélküliség fogalma. És megérkezünk akkor ahhoz a ponthoz, amire mondtam, hogy szerintem ez mégiscsak összekötő, összekapcsoló elem a különböző irányzatokban, hogy a gyakorlás, a nevezzük meditációnak, gyakorlatnak, praxisnak, hogy enélkül azért mégsem működne ez az egész, és visszatérő elem a könyvedben, hogy bármennyire is eszmetörténetről, eszmerendszerről írsz, mindenhol kiemelt szempont az hogy, ugye hogy mi van mögötte, mi a tapasztalás, mi a gyakorlás. Egyáltalán hogyan lehet ezt egy könyvben visszaadni? Szerintem ez az elsődleges kérdés. Nagyon vicces, amikor valaki egy meditációról szóló könyvet olvasgat a villamoson, vagy a nem tudom, a parkban. De mit lehet ebből leszűrni könyvként, olvasmányként?

NN: Ugye ez egy általános kérdés a buddhizmuson belül. Tehát az, hogy megadni azokat az elméleti, filozófiai alapokat, ami alapján tud valaki gyakorlatot végezni, tehát a meditációt megkezdheti. Tehát egy ilyen könyv is ugye a természetéből adódóan elméleti és filozófikus lehet legjobb esetben vagy teológiával foglalkozik, de itt egy nagyon határozott szempont, hogy ha vannak is nézetek, meg lehetnek vitázó nézetek, akár más vallásokkal, vagy a buddhizmuson belül ugye elég nagy kiterjedt viták voltak. Mindegyiknek az alapvető célja, jó esetben, hogy megtaláljuk azt a benső állapotot, vagy azt a benső kiindulópontot, vagy azt a keretrendszert, ami alapján a meditáció elindul. Tehát maguk az eszmék, a buddhista eszmék is ilyen értelemben szolgálnak alapként. Ilyen értelemben van egy több ezer éves hagyománya a buddhizmusnak, hogy meghatározni azokat a mintákat, meghatározni azokat a filozófiai terminusokat, összefüggéseket, amiket hogyha valaki megért, akkor az alapján elkezdheti a meditációt nagy biztonsággal. Tehát ez egy furcsa helyzet, például volt szerencsém Távol-Keleten látni szerzeteseket, amikor vitatkoznak, talán többen is láttatok azt, amikor eléggé drámai módon csapják a tenyerüket, meg gesztikulálnak intenzíven, és ennek a vitának van egy hagyományos formája a tibeti buddhizmusban különösen. Tényleg nagyon látványos, úgy élőben is, mert nem nagyon lehet érteni, hogy tulajdonképpen miért haragszanak egymásra, de hát nem haragszanak, csak ez egy hagyomány, és épp azon beszélgettünk ott még az indiai környezetben, hogy ezeknek a vitáknak az a fő funkciója, hogy megőrizze a hagyománynak az eredeti tónusát, az eredeti szemléletet, az eredeti filozófiai bázisát. Tehát ehhez képest, hogyha a nyugati világba beengednénk egy ilyen, hogy lehet vitatkozni a tanításról, akkor két-három generáció és eltűnik a buddhizmus. Mert itt ugye más a szempont, sokkal inkább az a szempont, hogy mindenki kifejezze az egyéni nagyszerűségét, hogy ő így értette a tanítást, és akkor az alapján egy nagyon extra vagy nagyon különleges nézetet fogalmaz meg, ami vagy a buddhista nézet, vagy nem buddhista nézet, de valamilyen értelemben egyéni. Itt a hagyományos világban pont az a lényege, hogy ennek van egy hagyományos kerete, van egy

hagyományos nézetrendszer, amit azért tartanak egyben, főként a szerzetesek, hogy az újabb generáció, hogyha ezt megismeri, akkor el tudja kezdeni a meditációt megfelelően.

LD: Viszont hogyha a vitatkozásnak a kereteit tartanák be nyugaton, akkor lehet, hogy maga a vitatkozás fogalma tűnne el.

NN: Ja, ja, tehát ez tényleg ez egy más szándék.

LD: Mert azért az más vita. Az nem ugyanerről van szó, tehát betartani a kereteket, tudni, hogy mit mondott a másik, pontosan visszaidézni, az egy más műfaj. Egy kicsit hagy térjek vissza arra az egy-két fogalomra, amit az előbb említettem, és ez valószínűleg már inkább csak a könyv vége felé kerül elő. Lehet, hogy a barátod, ismerősöd is ezért érezte egy kicsit olvasmányosabbnak vagy ilyen izgalmasabbnak, hogy a közvetlenség fogalma a gyakorlásban, az miért merül fel, miért ennyire fontos? Tényleg visszatérek arra megint, hogy itt van előttünk egy könyv, azt gondoljuk, hogy megtanulunk belőle valamit, elolvasom, és akkor tudtam valamit. De hogy a gyakorlásban, ebben a folyamatban a közvetlenség, a fokozat nélküliség alatt mit értünk pontosan, ezek olyan jól hangzó magyar szavak, de mire gondoljunk?

NN: Hát ugye ez kicsit úgy, több rétege van akár annak, hogy fokozat nélküliség, vagy akár közvetlenség, ugye ez egy koncepció. Egyrésztől van egy általános jelentése a szónak, hogy fokozat nélküliség, meg van egy kicsit egy ilyen szakkifejezés jellege is annak, hogy fokozat nélküliség. A tibeti hagyománynak van egy ilyen csoportosítása például, ahol a fokozat nélküliség és a fokozatokkal együtt járó ösvényről beszélnek. Általában azt lehet mondani, hogy a fokozat nélküliség úgy jelenik meg a buddhizmusban, mint lehetőség, hogy direkt módon a tanítványt szembesítik önnön felébredett állapotával. Tehát magával a felébredettséggel szembesítik a tanítványt. Ez olyan, minthogyha elkezded a szellemi utat a buddhizmus keretein belül és rögtön beledobnának a mélyvízbe bizonyos szempontból. Ugyanis a buddhizmus ugye azért is maradt fenn akár több ezer éven keresztül, mert ezt az ideát eleven módon tudja közvetíteni. A felébredésnek az ideálját, és a közvetlen módszer egy picit úgy működik, hogy mindenféle közvetítő metódusok, szintek nélkül rögtön szembesíti a tanítványt a felébredettséggel. Ez adja a nehézséget is, hogy ugye itt a felkészülés, preparáció, valóban az-e, és akkor a hagyomány az tulajdonképpen ennek a keretén belül próbálja megadni a módszereket, az ösvényt, a tanításokat.

LD: Most, hogy mindenkit elbizonytalanítottunk, hogy belekezdjen ebbe az egészbe, egy kicsit a nézőkhöz is szólunk. Fogalmazhattok meg kérdéseket, fogalmazzatok meg kérdéseket a Youtube-on keresztül is kommentben, kollégánk elküldi majd, vagy itt élőben is akár. Tehát a Buddhizmus eszméi című könyv kapcsán, vagy esetleg amerre tévedtünk a beszélgetésben, bármi kérdés felmerülne. Technikai könnyebbség, hogy majd a végén tegyük fel ezeket a kérdéseket, vagy a végén válaszoljuk meg. Egy kicsit ha továbblépünk ezen a praxis, a gyakorlat jelentőségén, hogyan gondolkozunk erről nyugati emberként, akkor azért az mégiscsak felmerül, hogy oké, de itt egy könyvről van szó, ez egy főiskola. Általában valahogy belénk van kódolva, hogy meg kell valamit tanulnunk, azt vissza kell mondani, és akkor az alapján úgy elvégeztük a feladatunkat, hogy felelünk belőle, de hogy ez egy nyugati módszer, ez egy nyugati gondolkodás. Hogyan lehet akkor ezt a keleti filozófiával, keleti módszerrel megérteni, hogyan lehet tapasztalatszerűvé tenni ezt az egészet azon túl, azon túl, hogy elolvasunk egy könyvet?

NN: Ez egy nagyon összetett kérdés, ugyanakkor tulajdonképpen egy nagyon fontos kérdés, legalábbis számomra mindenképpen, hogy ha a buddhizmussal foglalkozunk, illetve távolkeleti hagyományokkal, legyen szó hinduizmusról, akkor érdemes ugye azzal a céllal tennünk, hogy valahogy az életünket, vagy a szokásos helyzetünket mélyebben megértsük, és ezt valahogy át tudjuk alakítani. Ugye a nagy kérdés az, hogy egy 2500 éves hagyomány hogy tud érvényesülni ilyen módon az életünkben, mondjuk egy XXI. századi magyar ember életében? Én azt gondolom, hogy ez egy ilyen nagyon sokrétű, ilyen nagyon finom művelet, és az, hogy tud ez egyáltalán megszólalni számunkra, sok egyéni hozott emlékből is akár, attól is tud függni. Illetve hát nagyon sok múlik azon, hogy milyen inspirációkat próbálunk magunkban felébreszteni, de az általános képlet az az, hogy a buddhizmus is ugyanúgy arról az emberi valóságról szól, amiben élünk, függetlenül attól, hogy egy távolkeleti hagyományról van szó, ugyanazt az emberi valóságot próbálja értelmezni és megérinteni. És azok a tapasztalatok, amiket megfogalmaznak meditációban például, vagy megfogalmaznak akár egy ilyen alaptanítások világában, azok a tapasztalatok bennünket is ugyanúgy érnek, és ugyanúgy mi is ezeket tudjuk átérezni, átérezni. Tehát egyszerre bizonyos értelemben egzotikus távoli a hagyomány, másrészt meg nagyon is hozzánk szól. És még annyit talán hozzátennék, hogy a buddhizmus végig abból indul ki, hogy mit tapasztalunk itt és most. Ez a tapasztalat ez ugyanúgy aktuális nekünk is, meg ugyanúgy aktuális, mondjuk egy távolkeleti embernek, tehát az itt és most a tapasztalatból kiindulni. Az más kérdés, hogy aztán a buddhizmus annyi szentíratot hozott létre, annyi fogalommal dolgozik, hogy azok áttekintése sokszor nem egyszerű, de a tapasztalat önmagában véve az adott ugyanúgy most számunkra is.

LD: És hogy ez mennyire buddhizmus, vagy nem buddhizmus ez az út, akkor ide egy idézetet megint mondanék, felolvasnék. „Még akkor is, ha valaki nem kifejezetten buddhista spirituális ösvényt kíván követni, az ebben foglalt doktrínák különösen ajánlottak. Amikor ugyanis a valódi spiritualitást hordozók, szerveződések és e szellemiséget hitelesen képviselő személyek csaknem eltűntek, elengedhetetlen olyan tanítások ismerete, amelyek a kozmosz és világfelettség eléréséhez pontos leírást nyújtanak.” Akkor most már nem is buddhizmusról beszélünk, vagy nem csak arról. Egyébként a fejezet elején felsorolod, hogy itt megannyi vallásról van szó, és megannyi hagyományról, tanítóról, tehát hogy valamiféle egyetemes dolgot keressünk mégiscsak.

NN: Igen, én azt gondolom, hogy ez kicsit azért a buddhizmus értelmezési kérdése is. Tehát van olyan értelmezése a buddhizmusnak számomra is, hogyha valaki abban a kontextusban veti fel a buddhizmust, és nekem szegezi a kérdést, hogy akkor te most buddhista vagy? Én abban az értelemben akkor nem vagyok buddhista. Tehát inkább az hogy köszi, de nem kérek belőle. Mert abból a buddhizmusból, abból a korlátozott, kicsit ilyen merev, kicsit így tényleg ilyen nagyon behatárolt nézetrendszerből, abból én nem kérek. Mert valahogy a buddhizmus az összes hagyomány közül, az összes, a világban még jelenlévő vallás közül biztos, hogy az egyik legnyitottabb. Tehát olyan értelemben is, hogy meg tud jelenni más régiókban, meg tud jelenni nyugaton is, nem kötődik annyira talán egy fizikális területhez, tehát nagyon nyitott, és ilyen értelemben amiket hoz ideákat, azok pedig alkalmazhatóak kicsit kortól, meg akár régiótól függetlenül. Ennek a gyökerében az a minőség állhat, hogy a buddhizmus is úgy fogalmazza meg, hogy amiket meg kíván valósítani a tanításával, azok függetlenek egy picit az időtől meg a tértől. Tehát azok az ideák, amik a mi világunkban megjelennek buddhista tanításként, eredetükben nem a mi világunkhoz tartoznak, hogyha nézzük egy mahájána buddhizmusnak a tanrendszerét. Tehát ilyen értelemben nem is korlátozódnak kifejezetten egy fizikális régióra, és maguk ezek az ideák pedig megjelennek más vallásokban, más

hagyományokban is. Tehát egyfajta univerzalitását lehet látni a tanításnak, ami nem azt jelenti, hogy a buddhizmus tényleg egy olyan, hogy mindenre alkalmazható, de az univerzalitás kezdettől fogva benne van a buddhizmusban.

LD: Van egy szerintem feltűnő párhuzam, főleg aki a Tan Kapuja Buddhista Egyház és Főiskola törekvéseit ismeri, szellemiségét, mottóját, hogy egybegyűjteni a buddhizmust, a különböző irányzatokat, eszméket, és abból egy kicsit úgy bemutatni, hogy melyik mire irányul. És itt magyar emberként, itt Európa közepén ebből valahogy hasznosítani, leszűrni valamit. Most mi volt előbb, a tyúk vagy a tojás? Mert ugye te ide jártál. Felmerült ez benned akkor, hogy tényleg ebből kellene valahogy kiindulni, már akkor is ezt közvetítette a Tan Kapuja, és azért indultál el ebbe az irányba, vagy pedig ez utólag forrt egy kicsit össze és érték össze a szálak, és hát úgy végül is ilyen win-win szituáció, mindenki nyert vele, hogy tulajdonképpen te ezt kutattad, vagy ezt megírtad?

NN: Az a helyzet, hogy kicsit én úgy élem meg a saját világunkat, hogy nagyon nincs is más lehetőségünk így. Gondolok arra, hogy ha komolyabban foglalkozunk ilyen típusú kérdésekkel, vagy az alapkérdésekkel, vallási kérdésekkel, filozófiai kérdésekkel. Most a komolyság alatt azt is értem, hogy próbáljuk alkalmazni, vagy kísérletezgetünk arról, vagy azzal kapcsolatban, hogy lehet alkalmazni a saját élethelyzetünkre, akkor eleve egy kicsit ilyen univerzális módon kell közelítenünk. Tehát eleve egy kicsit be kell emelnünk, ami rendelkezésre áll a buddhizmussal kapcsolatosan is, meg úgy általában véve teóriák, gyakorlatok. Tehát egy picit olyan helyzetben vagyunk, hogy amennyire eltűntek a régi hagyományok eredeti formájukban, eredeti közegükben, eredeti atmoszférájukban, Távol-Keleten is most már látszik ez a folyamat. Annyira viszont egy olyan helyzetbe kerültünk, hogy ugyanakkor meg hozzáférünk, akár az interneten keresztül, akár tanítók jönnek-mennek, akár Magyarországon is felbukkannak, mi is elmehetünk külföldre, tehát nyitottá vált ilyen módon a szellemiség, a buddhizmus egésze is. Régen az volt a helyzet például Tibetben, hogy volt egy kolostor, beszorulva ugye hónapokon keresztül a környezeti viszonyok miatt gyakorlatilag el volt vágva a külvilágtól, és akkor az adott tibeti buddhista rend vagy irányzatnak a gyakorlatait végezték, és még azt sem tudták, hogy a szomszédos völgyben milyen kolostor van, tehát nagyon lokálisak voltak akkor a hagyományok, most pedig nagyon kapcsolatba tudunk kerülni különféle területekkel, iskolák, és a buddhizmuson belül is megvan ez az áramlás. Tehát a buddhizmuson belül is olyan helyzetbe kerülünk, akár a magyar helyzet ennyiben tényleg sajátos, mert annak hagyománya van, több évtizedes ugye, még a rendszerváltozás előtről jön ez a hagyomány, hogy különféle buddhista irányzatokkal tudunk kapcsolatba kerülni érdemileg, hogy érdemben tudjuk őket tanulmányozni, a gyakorlati oldalról is meg tudjuk nézni, és ezt a hagyományt viszi tovább tulajdonképpen a főiskola is, és akkor ebbe lehet bekapcsolódni.

LD: De a szavaidból az nem derül ki nekem pontosan, hogy ha most valaki egy darab, egy irányzatot követ, kifejezetten a tibeti buddhizmust gyakorolja, vagy valaki kifejezetten zazent gyakorol, akkor ő most nem jár annyira jó úton itt Magyarországon? Tehát neki akkor be kéne hozzá gyűjteni egy csomó más szempontot még szerinted? Ezt akartad vele mondani?

NN: Én azt gondolom, hogy van egy optimális helyzet, amit aztán tulajdonképpen le lehet fordítani az egyéni szituációkra, hogy megvan a lehetőségünk, nagyon jó könyvek vannak magyar nyelven a buddhizmusról, amik átfogják az egész buddhizmust. Én azt gondolnám, az az optimális helyzet, hogy megismerjük azért a buddhista tanításokat, a buddhista gyakorlatokat is, és amikor ez az ismeret megvan, ez mondjuk nem azt mondom, hogy ez évtizedek, hanem mondjuk időben nehéz meghatározni az intenzitástól függően, de úgy el

tudunk tájékozódni a buddhizmus világában is, akkor ennek az ismeretnek a birtokában tudunk választani. És akkor lehet, hogy ez a zen lesz, vagy lehet, hogy ez a théraváda hagyomány, csak jó esetben ismerjük a buddhizmusnak egy kicsit az egészét, és akkor tudunk dönteni. Ez a jó eset, hogyha valaki úgy érzi, hogy annyira vonzódik egy zen világhoz, atmoszférához, persze akkor megteheti, hogy a többit annyira nem is veszi figyelembe, de jó, hogyha figyelembe vesszük.

LD: Szerintem értjük a választ. Nem akarunk senkit elterelni bizonyos irányzattól, de értettük. Volt egy aspektus, amiről még beszéltünk már rögtön akkor, amikor csak a könyvről, a bemutatóról beszéltünk telefonon, és annak kapcsán, hogy amikor itt ülünk a szertartás teremben, vélhetőleg többen néznek minket a Youtube-on, és lehet, hogy majd utólag bármilyen online felületen többen fogják ezt végighallgatni, mint ahányan most itt vannak. Hogy ez megjelenik a gyakorlásban is ez a modell, ez az irány, ez meg fog jelenni valószínűleg a buddhista gyakorlatokban is, mert ez mondjuk ez nem nevezhető az, hogy közösségben való gyakorlás, hogyha az ember online módon bekapcsolódik valahova, vagy online egyedül próbálja megérteni ezt a könyvet, leülni, gyakorolni. Mind a kettőnek van szerepe nyilván, de lehet, hogy eltolódnak most egy kicsit az arányok? Lehet, hogy egy kicsit ezt a bezárkózottabb világot elkezdjük valahogy hasznosítani, felhasználni, kihasználni a lehetőségeit?

NN: Én azt tapasztalom, hogy tényleg elindult egy olyan változás ezen a területen, és most nem is mondanám, hogy pozitív vagy negatív, ami lehet, hogy egy kicsit visszafordíthatatlan abban az értelemben, hogy valóban az online tér úgymond felerősödött. Egyébként voltak már olyan tibeti tanítók, akik sok évvel ezelőtt már elkezdtek az online előadást, sőt, úgy is hívták a saját közösségüket, hogy szájber-szangha. Tehát van, voltak. És egyébként meg tényleg működött, és voltak tényleg jó tapasztalatok, mondjuk 3-4 vagy öt vagy hat éve, vagy akár tíz évvel ezelőtt is, amikor ez elindulhatott. Vagy voltak olyanok, hogy online átadások voltak már korábban is a Covid-helyzet előtt, de ezek tényleg egy picit úgy próbálkozások szintjén voltak, és most nagyon úgy tűnik, hogy felerősödött ez az online világ. Az a szituáció, hogy valaki rákapcsolódik otthonról az online-ra, hallgatja az előadást, akár hallgatja a tanítást, sőt, én is voltam olyan helyzetben, hogy online kaptam beavatást, hát beavatásnak talán nem lehetne mondani, de átadást inkább úgy mondanám. És hát ugye volt valami ereje, olyan elég bénán éreztem, hogy ott ülök a képernyő előtt, és akkor várom az áldást, hogy képernyőből jöjjön, de valami hatás tényleg volt. Tehát furcsa volt a helyzet. Van egy olyan praktikus, vagy több praktikus következménye ennek, hogy sokszor, amikor eljövünk gyakorolni jelenléti módon, akár a főiskolán vagy más közösségekben, az önmagában egy gyakorlat már. Tehát, hogy megnyitjuk magunkat, kicsit tudunk kapcsolódni másokhoz, tudunk kapcsolódni a tanítóhoz, ugye a tanításokhoz. És ez egy lehetőség, és a tanítás is valahogy ezzel azért mindig is számolt, ezzel a személyes térrel, ezzel az egymást támogató erővel. És ez átalakul eléggé, amikor otthon ülünk, és hát nekem sincsen sok illúzióm, akár magammal kapcsolatban, ott van mellettem, nem tudom, az üdítő vagy a tea, szóval komfortos az egész. Tehát, hogyha azt mondják, hogy üljünk le, keresztbetett lábakkal végezzük a meditációt, ugye ki vannak kapcsolva a kamerák, és aztán, hogy éppen mi történik, azt tényleg jobb nem is belegondolni. De nem is az, hogy most ilyenkor az emberek úgymond nem végzik annyira hatékonyan, hanem bele van kódolva az a szeparáltság, bele van kódolva az az individuális hozzáállás, és a tanítások egy picit ezt azért akarják törni. És én azt gondolom, hogy amennyire jó lehetőség, hogy a legkülönfélébb tanítókkal a világ minden tájáról kapcsolódni tudunk online, annyira benne van a kockázat is. Tehát abban, hogy nem tudjuk azt az intenzitást felmutatni magunk számára, könnyebben kibillenünk az otthoni, akár a

komforthelyzet miatt is magából a gyakorlásból, abból az intenzitásból is. Ennek az lesz a vége, hogy a gyakorlat nem tudja elérni azt az eredeti célját. Ugye ezek olyan gyakorlatok azért, a meditációkról van szó, vagy tanításokról, hogy kicsit kihozzanak bennünket abból a szokásos komfortzónából, kicsit kihozzanak bennünket abból a szokásos környezetünkből, amiben éljük a hétköznapijainkat, és hogyha ebben megmaradunk, mert ugye otthon vagyunk, akkor ez egy kockázat, hogy mennyire tudják ezt a funkciót ellátni ezek a gyakorlások.

LD: Viszont az egyéni gyakorláshoz az kétségtelen, hogy egy könyv az jól jön, tehát egy olyan tudás, amit magunkévá tudunk tenni, otthon, olvasva, tehát az biztos, hogy ebbe az irányba billenti a mérleg nyelvét. Viszont a te általad felsorolt irányzatok közül melyik az, amelyik szerinted az egyéni utat inkább támogatja? Tehát ugye itt mondtad, hogy kettő-három részre van ugye felosztva a könyv. Az utolsó fejezetek azok inkább egy ilyen kicsit ilyen tantrikus irányzatról beszélnek. Találunk benne olyat, talál benne olyat szerinted a mostani európai nyugati ember, ami lehet, hogy praktikusabb egy ilyen időszakban?

NN: Nehéz lenne mondjuk egy irányzatot, vagy akár egy speciális iskolát így kiemelni. Inkább mondanám, hogy a gyakorlásnak van egy általános képlete, egy általános mintája. A hagyományos környezetben ugye szerzetesek is adott esetben, hogyha elvonulásban gyakorolnak, akkor szokták ezt követni, hogy van egy konzultáció a tanítóval, van egy tanítás átadás, ami sokszor hasonló, akár ami itt a főiskolán is zajlik, tehát egy elméleti tanítás átadás, és megadják az instrukciókat a gyakorlatokhoz. És az instrukciók alapján visszavonulnak a tanítványok, vagy akár a szerzetesek elvonulnak, vagy az instrukciók alapján együtt gyakorolnak, de ilyen értelemben bizonyos fokig önállóan, még akkor is, ha egy térben vannak, tehát végzik a műveleteket, és azt megbeszélik egy idő után a tanítóval, vagy megbeszélik a mesterrel. Tehát ez az általános képlet, és akkor általában az szokott lenni, hogyha vannak tapasztalatok, akkor kapják a következő, nevezzük tanításcsomagnak, és akkor úgy haladnak előre. És ezt tulajdonképpen lehetne integrálni akár egy ilyen helyzetbe, hogy valahogy megszerezzük a megfelelő információkat, és nem feltétlen egy élő kapcsolatban a tanítótól, de mondjuk könyvek alapján, vagy előadások alapján, online előadások alapján megszerezzük az instrukciókat is, tehát a tanításokat, instrukciókat, és akkor otthon tudjuk ezeket végezni. És aztán vannak lehetőségek, hogy a továbblépésnek is megtudjuk akkor a fázisait valahogy, valamilyen módon akár egy újabb előadás, vagy a könyvnek egy újabb fejezetéből. Tehát ezt így fel tudjuk önmagunknak építeni, de ez egy külön helyzet olyan szempontból, hogy ezt tudatosan kell azért így felépíteni.

LD: Jelezném a nézőknek, hallgatóknak, hogy fogalmazzák meg kérdéseiket, hogyha van, mindjárt feltesszük Norbertnek. Ugyanez a Youtube-on is lehetőség kommentként. Kérdezem majd kollégánkat, Attilát, hogy nézzem-e majd a kérdéseket, szól, ha nézem, de egyelőre nem nézem, de élek a lehetőséggel, hogy én teszem fel az első ilyen kérdést. Hogy látod azt, hogy a buddhista irányzatok közül a populáris kultúrában hogyan jelenik meg egyes irányzat? Nekem egy kicsit a saját ilyen folyamatomat látva, valahogy a tibeti irányzatot láttam először. A gyerekkoromra, kamaszkoromra visszagondolok, a külsőségeiben mindenképpen azt láttam először. Aztán egy kicsit később szerintem a zennek, de inkább a művészethez kapcsolódó megjelenése volt az, ami úgy beégett. És én nem akarom a választ így már kimondani helyted, de mi a mostani korszaknak szerinted a populáris buddhista irányzata?

NN: Én szerintem ebben is egy ilyen, én egy gazdagságot látok. Tehát, hogy a populárisban egy picit szerintem van egy, talán a szónak egy kicsit olyan, hát megkockáztam egy kicsit

olyan a negatív felhangja talán a popularitásnak, mint olyannak.

LD: Nem akartam negatívként gondolni rá.

NN: Inkább úgy, hogy általánosabban elterjedt, talán hogyha így vetjük föl, és akkor kivenni belőle azt a negatív felhangot, hogyha melyik az, amelyik ha jól értelek, akkor amelyik igazából ilyen húzóerő, ami úgy jobban hangzik.

LD: Ami bekerül úgy a körforgásba, a kulturális körforgásban, egy kicsit olyan mainstream, a közbeszéd szintjén azért megjelenik, erre gondolok.

NN: Aha, értem. Tehát arra, ami adott esetben mondjuk bekerül akár mondjuk egy magyar világba is, és akár tud mondjuk adaptálódni a magyar helyzetre.

LD: Igen.

NN: Én egy picit jobban ismerem talán a tibeti világot ilyen szempontból, és kicsit belülről is ismerem ezeket a tibeti tanítóknak az ilyen típusú törekvéseit. A zennek, vagy a théravadának a világát úgy részben ismerem belülről. A tibeti tanítóknál nem egy esetben van az a szempont, hogy azt kérik a nyugati tanítványaiktól, hogy fejtsék le a kulturális sajátosságokat a tibeti buddhizmusról, tehát a lényegét próbálják átadni, és azt gondolom, hogyha ez megtörténik, akkor sokszor teljesen be tud ágyazódni az adott nyugati kultúrába a buddhizmus, és nem feltétlen tényleg a külsőségek, mondjuk egy tibeti hagyományban a szertartásosság azért domináns, de hogyha levesszük ezeket az elemeket, akkor be tud épülni akár egy olyan kultúrkörbe egy nyugati kultúrkörben, ami egy sajátos nyugati filozófiai bázisról építkezik, de megkapja a nyugati ember a buddhista nézeteket, és akkor egy egész érdekes ötvözet tud létrejönni, ami nem, hogy úgy mondjam, eltéríti a célt.

LD: De ez talán nem csak a tibetire igaz. Most az, ahogy végig kifejtetted, az szerintem igaz lehet akár a théravadára is. Tehát hogyha a kulturális burkot leszedjük, akkor megkapjuk a mindfulness végül is, vagy valamilyen meditációs gyakorlatot.

NN: Így van, így van. Persze, tehát ezt be tudjuk építeni szerintem annak a nyugati embernek az életébe, aki egyszerűen nyitott akar lenni a saját lehetősége irányába, meditatív praxist akar azért, mert át akarja alakítani a szokásos tapasztalatát. Tehát van benne egy törekvés arra, hogy ki tudja bontakoztatni azt a potenciált, amit ő maga hoz. És akkor valóban, akár a zen buddhizmusban is meglehetnek ezek a. A zennek is van egy nagyon szép elevensége, ami nemcsak a meditációs ülésekre vonatkozik, hanem van egy szép kultúrája, akár a teaszertartás, vagy nézzük a harcművészeteket, tehát be tud épülni a nyugati embernek a szokásos hétköznapijaiba is.

LD: Akkor úgy érzed, hogy ez most inkább egy ilyen kevert módon jelenik meg a mi kultúránkban?

NN: Talán olyan, hogy főleg a magyar helyzetet, ha megnézem, nem adnék valamelyiknek dominanciát. Mindegyik egy picit meg tud jelenni a maga módján, és ha úgy vesszük a népszerűsítést, hogy nincsen benne negatív felhang, csak egyszerűen elterjed, a kultúra részévé válik nálunk, akkor szerintem ez mindez egy ilyen szerencsés változat, mert én azt látom akár így a főiskola környezetében is, hogy mindez gazdagabbá teszi az emberek életét. Tehát van egy olyan gazdagodás ezzel, ami tulajdonképpen perspektívát tud nyitni az embereknek, és általában véve valami olyan dimenzió, ami legalább izgalmas, de annál valószínűbb fontosabb is.

LD: Oké, kérdezem a jelenlévőket, van-e esetleg valakinek kérdése, nem? Akkor nézek egy Youtube-on érkező, Youtube-kommentként érkező kérdést, ugye ha jól értem. „A buddhista szellemi út egyes technikái elterjednek a világban, a buddhizmus filozófiája, etikája nélkül, például a vállalati kultúrában a mindfulness technikák. Ki lehet-e következmények nélkül emelni ezeket a nagyobb rendszerből?” Gondolom, hogy sérülés nélkül kiemelni. Hát következmények nélkül ki lehet végül is, csak úgy gondolom, hogy csorbul-e, talán így értjük.

NN: Igen, ez egy általános kérdés a buddhizmuson belül, és magam is voltam olyan konferencián, ahol szinte ez az egyik fő kérdés, hogy mennyire lehet abból a kontextusból kiemelni egyes meditációs technikákat, amit a buddhizmus hoz a saját kultúrájával. Én egy picit úgy látom, hogy van egy praktikus oldala a buddhizmusnak, akár a meditációs technikák, vagy mindfulness oldaláról, akár életvezetés szempontjából. Ezeket a praktikus lehetőségeket talán érdemes is kiemelni adott esetben. Viszont pontosan tudni kell, hogyha valaki ezzel komolyabban foglalkozik, hogy ez egy kiemelés, azért ez egy olyan, hogy nem az egész kontextust hozzuk. És ebben az értelemben, hogyha valaki egy mindfulness-tól mondjuk azt várja, amit akár a Théraváda hagyomány, mondjuk a saját szerzetesi útjától, hogy végső soron a Nirvána elérése a cél, akkor az a mindfulness azért nem fogja hozni azt. Tehát azt hozza, hogy nagyon jó belső közérzete lehet valakinek, összpontosított, bizonyos helyzetekben jól meg tud küzdeni a problémákkal, de azért a felébredés ennél az egy összetettebb, a nirvánának a tapasztalata az egy összetettebb kérdés. Tehát ezt mindig bele kell kalkulálni, hogy az az irány, csak hát nem feltétlen jut el addig, vagy egy kicsit azért az intenzitásában más lesz az eredmény.

LD: Vállalati nirvána.

NN: Hát vállalati nirvána, igen, egy picit talán olyan. Tehát eleve az a kultúra, ahol ezt alkalmazzák, meghatározza azért az eredményeit is, igen.

LD: Szabó Györgytől érkezett a kérdés. „Szép estét, bennem az a kérdés merült fel a buddhista iskolák kapcsán, hogy ahova eljutott a buddhizmus, ott mindig alakult egy kicsit, például Japánban van kialakulófélben. Európában is, tehát európai iskola is alakult, alakul?”

NN: Igen, ez jó kérdés, olyan szempontból, hogy amikor eljutott valóban a buddhizmus a távol-keleti régiókba, akkor az adott régióknak nem egyszer felvette a jellemzőit. Tehát legyen szó Tibetről, Kínáról, Japánról. Amikor a nyugati világba eljutott, ugye ez egy száz vagy száz, maximum százötven éves történet, ahonnan datáljuk, azért nem szabad azt figyelmen kívül hagyni, hogy a nyugati kultúra ilyen értelemben egy modern kultúra már. És amikor eljutott a buddhizmus hagyományos távol-keleti régiókba, ott hagyományos kultúrákkal találkozott. Én azt gondolom, hogy itt van azért egy vízvonal, hogy a nyugati kultúra modern, és hát nem

kifejezetten vallásos kultúra ebben az értelemben. Tehát azok a minták, amiket hoz a buddhizmus, vallási minták, vagy kicsit a valláshoz közel álló minták, az egy vallásos közegben tud azért igazából termékeny lenni. A nyugati modern ember, ahová eljutott a buddhizmus, és ugye ezt is kutatják akár statisztikai elemekkel, azért alapvetően a nyugati világnak inkább az intellektuális rétegét érinti meg a buddhizmus, és éppen ezért aztán egy ilyen nyugati buddhizmusról beszélni szerintem sok engedményekkel lehet, mint egy önálló irányzatról. Az biztos, hogy erőteljesen intellektuális, az is biztos, hogy ő erőteljesen keresi azért a kapcsolódást meg a Távols-Kelettel, de vannak olyan törekvések, hogy például beépíteni a buddhista filozófiát, mondjuk a nyugat-európai filozófia világába. Tehát az már egy egész érdekes ötvözet lenne, mondjuk a kanti filozófiával, hogy most milyen törekvéseket például összhangba hozni mondjuk egy távoli-keleti, tibeti filozófiát.

LD: Azért is érdekes ez a kérdés még, mert egyáltalán melyik hatott-e előbb a másikra? Tehát ugye itt a görög kultúra hatott-e valamennyire mondjuk a keletre, az visszaérkezett-e hozzánk, mi magyarok sem itt éltünk az ősidők óta, úgyhogy. Hát ez hatalmas keveredésről van szó.

NN: Működnek és elég organikusán tudnak sokszor így távoli időkben ezek működni.

LD: Nézek kérdően kollégákra, közönségre, olvassak-e még kérdést? Igen, van még egy kérdésünk. „Hogyan látja, hogyan látod a magyarországi buddhizmust 30-50 év múlva?” Hát ugye elmúlt 30 év nagyjából, 30-50 év múlt el pont a magyarországi buddhizmusból.

NN: Én látok benne egy lehetőséget, a magyarországi buddhizmusban. Tehát például a főiskola egy picit próbálja a létével ezt a lehetőséget képviselni. Tehát amikor távoli-keleti, vagy nyugati környezetben szóba jön a buddhizmusnak a helyzete, és beszélünk a főiskoláról, akkor egy kicsit a főiskola egy ilyen, tényleg egy ilyen szimbolikus jelenség. És azon meglepődnek, hogy az irányzatok vannak ennyire sokrétűen képviselve. Tehát általában, hogyha van nyugaton egy buddhista intézmény, vagy intézet, akkor valamely irányzatra fókuszál. Tehát lehet egy mahájána, vagy egy zen, vagy egy tibeti irányzat, vagy akár théraváda ilyen szempontból. Itt Magyarországon megvan az a lehetőség, hogy valamennyi irányzat képviseli magát, és én ezt most alapvetően pozitív lehetőségnek látom, hogy ha van kommunikáció az irányzatok között, és van egy ilyen egészséges organikus reláció az egyes irányzatok között, és most Magyarországról kifejezetten, hogyha beszélünk, akkor az egy termékeny kommunikáció, ahol tényleg az egyes irányzatok még inkább jobban önmagukra tudnak találni, hogyha van egyfajta kapcsolódás a többi irányzathoz, meg egyáltalán tudunk egymásról, mint irányzatok, és ilyen módon ez egy pozitív lehetőség, és aztán ehhez képest majd minden lehetőség kicsit negatívabb. Tehát azért van egy negatív forgatókönyv, tehát tapasztalni lehet évtizedek alatt az emberek érdektelenségét sok esetben, tehát egyszerűen belefáradnak sokszor a hétköznapokba.

LD: Ehhez a kérdéshez az is érdekes még szerintem, hogy ebből következik egy másik kérdés, hogy ha az unikális dolog, amit itt a magyarországi buddhizmus ad, például ez a főiskola, akkor ez mennyire igaz mondjuk az angolszász világban. Németországban, ott is konkrétan, vagy ott is többféle buddhizmust bemutató intézmények léteznek, vagy Amerikában, Angliában, itt-ott-amott találunk kifejezetten, nem tudom, tibeti akadémiát, zen egyetemet? Vannak ilyenek?

NN: Tudomásom szerint inkább egyes irányzatokra fókuszálnak a nyugati intézetek, és hát ugye a főiskolának az is a sajátossága itt Magyarországon, hogy ez akkreditált intézmény, és ebből is azért kevés van a világban. Olyan, hogy valamennyi nagyobb irányzat reprezentálódna, úgy tudom, hogy talán a főiskola az egyedüli, tehát amelyik beemeli ezeket az irányzatokat, és egy akkreditált intézményként tudja működtetni magát. Tehát ez egy kezdettől fogva valamiért megjelent az alapítók számára, mint cél, nem beszélve a '90-es évek legelején magyarországi helyzetet, és aztán valahogy ez úgy szerencsés módon tudott így kialakulni.

LD: Oké, ez a válasz már egy kicsit a nyílt napot látogatóknak is érkezett. Én megköszönöm azzal, hogy elmondom még egyszer, hogy a Tan Kapuja Kiadó a Tan Kapuja tanítói sorozat második kötetét megjelentette Németh Norbert - A buddhizmus eszméi címmel. A buddhizmus eszmerendszere, gyakorlata, filozófiája van ebben a kötetben összegyűjtve a három nagy, kettő nagy és egy leágazás, mikor hogy fogalmazunk, található meg benne. Nagyon szépen köszönöm a beszélgetést.

NN: Én is köszönöm a lehetőséget.

LD: És remélem, hogy sok-sok személyes, vagy akár online hallgatója lesz még ennek a tanulmánynak, ennek a kötetnek. Köszönjük szépen a nézőknek is.